

Małgorzata Kierzkowska* <https://orcid.org/0000-0001-8288-1988>

Akademia Pedagogiki Specjalnej w Warszawie

Karolina Skarbek** <https://orcid.org/0000-0002-0090-139X>

Akademia Pedagogiki Specjalnej w Warszawie

Dobrobyt materialny rodziny a marzenia dzieci w kontekście dobrostanu psychicznego

DOI: 10.25312/2083-2923.15/2019_08mkks

Streszczenie: Dobrobyt materialny rodziny stanowi jeden z aspektów związanych z pojęciem szeroko rozumianego dobrostanu życiowego, w tym psychicznego. Ostatnio w literaturze przedmiotu często sygnalizuje się problem dzieciństwa w kryzysie, przywołując określenia: „dzieciństwo nadmiaru”, „dzieciństwo cukierkowe”, „pokolenie przesytu”. Aspekt ten zainspirował autorki niniejszego artykułu do sprawdzenia empirycznego, o czym marzą dzieci wychowywane w rodzinach o wysokim statusie ekonomicznym, których potrzeby materialne zaspokajane są ponad miarę. Prezentowane w artykule badania realizowane były w konwencji badań jakościowych z zastosowaniem metody wywiadu wśród uczniów szóstych klas renomowanych prywatnych i społecznych szkół podstawowych w Łodzi.

Słowa kluczowe: marzenia dzieci, dobrobyt materialny, dobrostan psychiczny

---

* Małgorzata Kierzkowska – doktor nauk społecznych w dyscyplinie pedagogika, pedagog opiekuńczo-wychowawczy, absolwentka Uniwersytetu Łódzkiego. Adiunkt w Katedrze Pedagogiki Małego Dziecka Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie. Jej zainteresowania naukowe koncentrują się wokół: sytuacji dziecka we współczesnej rodzinie, problemów współczesnej rodziny, jej przemian, dysfunkcyjności, a także kierunków i form wsparcia.

** Karolina Skarbek – doktor nauk społecznych w dyscyplinie pedagogika, psycholog, absolwentka Uniwersytetu Warszawskiego. Adiunkt w Katedrze Pedagogiki Małego Dziecka Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie. Prowadzi badania naukowe w zakresie uzdolnień matematycznych dzieci, prawidłowości procesu uczenia się, diagnozy dziecka. Ponadto pracuje jako psycholog w poradni psychologiczno-pedagogicznej, gdzie zajmuje się diagnozą i terapią dzieci, a także wspieraniem rodziców i nauczycieli.

Wprowadzenie

Dziecięce marzenia stanowią imperatyw działania i stymulowania przyszłości. Pomagają odpowiedzieć na pytanie: kim, gdzie, jaki mogę być? „Marzenia kreują świat realistyczny, stanowią antycypację celów, planów, działań mogących przełożyć się na realne, przyszłe poczynania”¹.

Planując badania dotyczące marzeń, nie miałyśmy zamiaru zgłębiać ich w kontekście dobrostanu psychicznego, ale uzyskane wyniki po dogłębnej analizie pokazały, że osoby badane, mówiąc o swoich marzeniach, wprost odwoływały się do swojego dobrostanu psychicznego. Nie zadawałyśmy dzieciom bezpośrednio pytań dotyczących ich zadowolenia z życia, nie korzystałyśmy z narzędzi do pomiaru szczęścia, afektu czy zadowolenia z życia. Jasno chcemy zatem podkreślić, że nie badałyśmy dobrostanu psychicznego jako takiego, ale uznałyśmy, że warto byłoby ukazać marzenia dziecięce w jego kontekście. Artykuł ma na celu prezentację wyników badań dotyczących dziecięcych marzeń, zanim jednak to uczynimy, chcielibyśmy wprowadzić czytelnika w ramy pojęciowe kluczowych konstruktów stanowiących podbudowę teoretyczną naszych badań.

Dobrostan psychiczny a marzenia – ramy pojęciowe

Według klasycznej definicji, „dobrostan psychiczny określa się [...] jako poznawczą i emocjonalną ocenę własnego życia. Ocena ta obejmuje zarówno emocjonalne reakcje na zdarzenia, jak i poznawcze sądy dotyczące zadowolenia i spełnienia. Tak więc dobrostan psychiczny jest pojęciem szerokim, obejmującym doświadczenie przyjemnych emocji, niski poziom negatywnych nastrojów i wysoki poziom zadowolenia z życia”².

Nieco inaczej na dobrostan psychiczny możemy spojrzeć w kontekście dzieci. W literaturze przedmiotu³ wskazuje się trzy wymiary dziecięcego dobrostanu psychicznego – fizyczny, społeczno-emocjonalny i poznawczy, i to one odzwierciedlają jego optymalny rozwój. Dziecko, zdobywając kompetencje w tych dziedzinach, ma możliwość osiągnięcia pełnego dobrostanu. Wszystkie te wymiary są ze sobą powiązane. Deficyt w obrębie jednego z nich może przyczynić się do osłabienia osiągnięć

---

¹ J.L. Singer, *Marzenia dzienne*, PWN, Warszawa 1980, za: L. Wojciechowska, N. Wall, *Marzenia dzienne a subiektywny dobrostan psychiczny dzieci z domu dziecka*, [w:] D. Borecka-Biernat (red.), *Poszukiwanie uwarunkowań zaburzeń w zachowaniu młodzieży w interakcjach społecznych*, Wydawnictwo Wałbrzyskiej Wyższej Szkoły Zarządzania i Przedsiębiorczości, Wałbrzych 2009, s. 165.

² E. Diener, R.E. Lucas, S. Oishi, *Dobrostan psychiczny. Nauka o szczęściu i zadowoleniu z życia*, [w:] J. Czapiński (red.), *Psychologia pozytywna. Nauka o szczęściu, zdrowiu, sile i cnotach człowieka*, PWN, Warszawa 2005, s. 35.

³ Por. L. Wojciechowska, N. Wall, dz. cyt., s. 163–187.

w obrębie pozostałych wymiarów, co może skutkować obniżeniem ogólnego dobrostanu dziecka.

Zaspokojenie podstawowych potrzeb – zdrowie fizyczne, właściwe odżywianie, opieka zdrowotna – są czynnikami dobrostanu fizycznego niezbędnego do harmonijnego rozwoju dwóch kolejnych, czyli poznawczego i emocjonalno-społecznego. Na dobrostan emocjonalno-społeczny składa się rozumienie i regulacja emocji, zdolność radzenia sobie ze stresorami, rozwój autonomii, zaufania, rozwój samooceny tożsamości, rozwój empatii oraz kształtowanie się pozytywnych relacji społecznych z rodziną i rówieśnikami. Są to nie tylko elementy dobrostanu, które go warunkują, ale stanowią także efekt osiągnięcia kolejnych poziomów kompetencji rozwojowych. Kluczowa w tym procesie jest rola środowiska społecznego, w którym dziecko dorasta.

Rozwój poznawczy jest istotny dla dobrostanu dzieci, szczególnie osiągnięcia w zakresie myślenia i komunikowania oraz wykorzystywania tego w codziennym życiu. Optymalny rozwój dziecka w trzech wymienionych sferach jest ważnym źródłem pozytywnych doświadczeń i przeżyć. W tej koncepcji obiektywne wskaźniki odzwierciedlają dobrostan jednostki. Takie założenie może być jednak pułapką, ponieważ może istnieć rozbieżność pomiędzy obiektywnie i subiektywnie doświadczanym stanem rzeczy, dlatego ważne jest kierowanie bezpośrednio do dziecka pytań o jego samopoczucie psychiczne. Chciałybyśmy podkreślić, że nie zadawałyśmy dzieciom bezpośrednio takiego pytania, natomiast podczas prowadzonych rozmów one same wypowiadały się w tym zakresie, tym samym pośrednio określały swój subiektywny dobrostan psychiczny.

Pojęcie i definicje marzeń

Obecnie marzenia traktowane są jako ważna aktywność poznawcza, podczas której ma miejsce proces wyjaśniania sobie świata, ale zachodzi także proces kreowania rzeczywistości, a nawet planowania w szerszej perspektywie czasowej. Wychodząc z teorii poznawczej, jak podkreśla L. Wojciechowska, marzenia na jawie definiujemy jako: „proces przetwarzania wewnętrznego zasobu informacji, uaktywniony w warunkach dopływu określonych informacji lub w warunkach ubóstwa informacji zewnętrznych, w efekcie którego strukturalizuje się nowy układ informacji lub nowa jej jakość”⁴.

Treść marzeń może stanowić źródło informacji na temat rozumienia przez dzieci siebie i świata, aktywności twórczej, niezaspokojonych potrzeb, planów na przyszłość, sposobów radzenia sobie z przystosowaniem do otoczenia. Marzenia mogą także pełnić funkcję realizacji celów jednostki⁵.

⁴ Tamże, s. 164.

⁵ Tamże, s. 106–110.

W średnim dzieciństwie ma miejsce przechodzenie od jawnego kreowania świata wyobrażeniowego do świata wewnętrznego, mniej dostępnego w spontanicznych zachowaniach dziecka⁶. W okresie wczesnego dzieciństwa marzenia dzieci dotyczą zabawek, nieco później ubrań, posiadania pieniędzy, natomiast potem są pragnieniami na temat konkretnych cech otaczającego świata, osiągnięć własnych, uznania społecznego. Początkowo marzenia dotyczą głównie własnej osoby, a wraz z wiekiem uwzględniana jest w nich także sytuacja innych osób. Zawsze jednak w centrum pozostaje osoba marząca, pomimo wzrostu znaczenia grupy rówieśniczej, a także decentracji. Rozwój poznawczy skutkujący większym realizmem sprawia, że u dzieci stopniowo zmniejsza się myślenie magiczne, dotyczące bezwarunkowej pewności spełniania się marzeń. Rozwój indywidualności, samokontroli, samodzielności powoduje lepsze myślenie o własnych dyspozycjach oraz możliwościach realizacji marzeń.

Odnosząc się do współczesnych badań dotyczących marzeń, warto przywołać te prowadzone przez B. Dymare⁷ oraz L. Wojciechowską⁸. Obie autorki podkreślają silny związek marzeń z warunkami życia dzieci oraz ich środowiskiem domowym. Ponadto ich badania pozwoliły ustalić, że dzieci w marzeniach dążą do zaspokojenia potrzeb, pragną tego, czego brakuje im do osiągnięcia dobrostanu psychicznego⁹. Marzenia chłopców i dziewcząt różnią się od siebie – ta rozbieżność związana jest z odmiennością ról społecznych, jakie będą odgrywać w dorosłym życiu. Marzenia dzieci stanowią silny imperatyw dążeń do bycia lepszym, doskonalszym. Są wyrazem tęsknoty za większą mocą sprawczą potrzebną do osiągnięcia sukcesu. Wyniki tych badań wskazują, że wiedza o kształtowaniu się dziecięcych marzeń ma niebywale znaczenie dla projektowania działalności pedagogicznej. Cytowane wyniki badań stanowiły dodatkowy impuls do zajęcia się tą problematyką.

---

⁶ J. Górniewicz, *Rozwój i kształtowanie wyobraźni dziecka: porady dla rodziców i nauczycieli*, Wydawnictwo Naukowe Praksis-UAM, Warszawa-Toruń 1991.

⁷ B. Dymara, *Dziecko w świecie marzeń*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 1999.

⁸ L. Wojciechowska, *Kreacje wyobrażeniowe własnej osoby i otaczającego świata u dzieci i młodzieży. Treściowa charakterystyka marzeń na jawie u dzieci w okresie średniego dzieciństwa*, [w:] L. Wojciechowska (red.), *Spostrzeganie zjawisk świata społecznego przez dzieci, młodzież i młodych dorosłych*, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2003.

⁹ Podaję za: L. Wojciechowską: „Zagadnienie dobrostanu psychicznego zostało podjęte we współczesnej psychologii i uznane za naukowy przedmiot badań wraz z pojawieniem się nowej subdyscypliny – psychologii pozytywnej. [...] Współczesna koncepcja dobrostanu, związana z eudajmonistyczną wizją człowieka, zakłada, że dobrostan jest stanem uczuć, przeżyć i doświadczeń towarzyszących działaniu jednostki zmierzającej do aktualizacji własnego potencjału oraz życia zgodnego z prawdziwym Ja. Taka aktywność życiowa daje poczucie autentycznego istnienia i pełnej ekspresji siebie, a także, działając jako stymulator indywidualnego rozwoju, generuje szereg działań na rzecz otoczenia społecznego”. Zob. L. Wojciechowska, N. Wall, dz. cyt., s. 166–167.

Problem badań i procedura badawcza

Zaprezentowane w artykule wyniki badań stanowią fragment większego projektu badawczego, który realizowany był wśród dzieci młodszych (w wieku 8–9 lat) oraz starszych (13-latków), wychowywanych w różnych środowiskach, między innymi wśród dzieci z łódzkiej dzielnicy Bałuty¹⁰, mieszkających na wsiach oraz w rodzinach zamożnych.

Odnosząc się do już opublikowanych wyników badań zrealizowanych wśród dzieci żyjących w jednej z najbiedniejszych dzielnic Łodzi – Bałutach, można stwierdzić, że ich marzenia koncentrowały się przede wszystkim na zaspokojeniu podstawowych potrzeb, wokół poprawy sytuacji w domu rodzinnym, np. „zdrowie dla rodziców”, „żeby nie było biedy w domu”, „żeby tata był dla mnie miły”. Co czwarte spośród badanych wyrażało pragnienie poprawy atmosfery życia rodzinnego. W swych wypowiedziach wskazywały na częste awantury w domu, konflikty między rodzicami, a nawet przemoc.

Ich marzenia były mocno zakotwiczone w środowisku, w którym żyją, i rzadko wychodziły poza krąg kulturowy Bałut. Wymarzonymi zawodami chłopców były między innymi: kierowca ciężarówki, mechanik itp. Dziewczynki, wzorując się na kobietach ze swojego najbliższego otoczenia, chciały zostać fryzjerkami, sprzedawczyniami.

Wśród dziecięcych marzeń znalazło się wiele odniesień do niezaspokojonych potrzeb emocjonalnych. Wskazywały na nie także te dzieci, których warunki materialne środowiska rodzinnego nauczyciele określali jako dobre i bardzo dobre, jak na środowisko ubogie.

Na podstawie wyników badań można stwierdzić, iż najbogatsze marzenia miały te dzieci, które wywodzą się z rodzin o przeciętnym statusie materialnym. Ich potrzeby podstawowe są zaspokojone, ale pozostawiono im przestrzeń do kreowania pragnień. Wśród badanych dzieci znalazło się także kilkoro, które wywodziły się z rodzin zamożnych (jak na warunki dzielnicy biedy). Ich marzenia były równie skromne, co marzenia dzieci wywodzących się z rodzin najbiedniejszych.

Wyniki badań skłoniły nas do dalszej eksploracji tematyki. Zadałyśmy sobie pytanie: czy „dzieciństwo nadmiaru”¹¹, „dzieciństwo cukierkowe”¹², „pokolenie przesytu”¹³, które charakteryzuje się bardzo dobrą sytuacją materialną rodzin, możliwością zaspokojenia wszystkich potrzeb materialnych ponad miarę, pozwala na swobodny

---

¹⁰ M. Kierzkowska, *Marzenia dzieci z Bałut. Konfrontacja luksusu centrum handlowego Manufaktura z warunkami życia w najbiedniejszej dzielnicy Łodzi*, „Kultura i Wychowanie”, nr 10/2015 [online].

¹¹ V. Ozimkowski, *Złe wychowanie*, „Newsweek Polska”, 4.11.2004, za: B. Matyjas, *Dzieciństwo w kryzysie. Etiologia zjawiska*, Żak, Warszawa 2008, s. 69.

¹² H. Palska, *Bieda i dostatek. O nowych stylach życia w Polsce końca lat dziewięćdziesiątych*, Wydawnictwo IFiS PAN, Warszawa 2002, za: B. Matyjas, dz. cyt.

¹³ B. Matyjas, dz. cyt.

rozwój marzeń, czy też dobrobyt ten wpływa na ostateczny kształt, jaki przybierają marzenia tych dzieci? Odpowiedź na to pytanie postanowiłyśmy znaleźć, badając marzenia uczniów klas szóstych wybranych prywatnych i społecznych szkół w Łodzi.

Cele i pytania badawcze

W niniejszym badaniu nasze zainteresowania koncentrowały się wokół poznania marzeń dzieci w kontekście warunków ich środowiska rodzinnego. W kontraście do wcześniej prowadzonych badań zakwalifikowałyśmy do obecnego dzieci wywodzące się ze środowiska skrajnie różnego pod względem statusu materialnego.

Głównym celem prezentowanych badań było poznanie marzeń dzieci wychowywanych w warunkach dobrobytu materialnego. W związku z tak sformułowanym celem badawczym postawiłyśmy pytanie: o czym marzą uczniowie renomowanych społecznych i prywatnych łódzkich szkół?

Procedura badawcza

Prezentowane badania realizowane były w konwencji badań jakościowych, z zastosowaniem indukcyjnej drogi poznania¹⁴. Jak pisze B. Sławecki, badacz, decydując się na indukcyjną drogę poznania, zaczyna nie od teorii, a od eksplorowania otaczającej go rzeczywistości. Istotne jest maksymalne zbliżenie się do przedmiotu poznania, aby zaobserwować wszystko to, co kluczowe jest dla wyjaśnienia i zrozumienia zjawiska społecznego, którym się zajmuje¹⁵.

W naszych badaniach przeprowadziłyśmy wywiady z uczniami szóstych klas szkół podstawowych. Zostały one zarejestrowane, a następnie dokonano ich transkrypcji z uwzględnieniem zalecanego przez D. Silvermana¹⁶ kodu. Tak przygotowany materiał badawczy poddany został dalszej analizie, wyodrębnione zostały tzw. słowa klucze, które pomogły uporządkować wypowiedzi badanych, wyłaniając z nich cztery kategorie marzeń: b y ć, m i e ć, z m i e n i a ć, p o d r ó ż o w a ć. Następnie materiał ten przeanalizowałyśmy w kontekście środowiska rodzinnego, zainteresowań uczniów oraz ich wyników w nauce. Chciałyśmy sprawdzić, czy istnieje zależność pomiędzy warunkami, w jakich żyją i rozwijają się dzieci, a wskazywanymi przez nie marzeniami. Taki związek odnotowano w przypadku badania marzeń dzieci z rodzin ubogich, których marzenia pełniły funkcję kompensacyjną. Wobec tego chciałyśmy

¹⁴ „Indukcyjna droga poznania oznacza uzasadniania przez wnioskowanie polegające na stosowaniu między innymi obserwacji w dochodzeniu do praw oraz teorii”. Podają za: J. Such, M. Szczeciński, *Filozofia nauki*, WNUAM, Poznań 2006, s. 11.

¹⁵ B. Sławecki, *Znaczenie paradygmatów w badaniach jakościowych*, [w:] D. Jemielniak (red.), *Badania jakościowe. Podejścia i teorie*, PWN, Warszawa 2012, s. 71.

¹⁶ D. Silverman, *Interpretacja danych jakościowych*, PWN, Warszawa 2012, s. 328.

sprawdzić, czy istnieje związek pomiędzy dobrymi warunkami materialnymi a treścią marzeń prezentowaną przez dzieci – uczniów renomowanych łódzkich szkół. Wydaje nam się, że marzenia dzieci wywodzących się z tego środowiska będą dotyczyły realizacji takich potrzeb, jak: potrzeba akceptacji społecznej, uznania i samorealizacji.

Osoby badane

Dobór grupy badawczej był celowy. Badaniami objęci zostali uczniowie klas szóstych trzech renomowanych szkół społecznych i prywatnych w Łodzi. Głównym kryterium doboru osób badanych były warunki materialne ich rodzin. Przyjęliśmy, że jednym ze wskaźników świadczących o dobrej kondycji materialnej rodziny jest decyzja o zapisaniu dziecka do renomowanej prywatnej lub społecznej szkoły i uiszczanie comiesięcznego wysokiego czesnego. Ponadto, aby uniknąć artefaktów w zakresie oceny zamożności rodziny, dodatkowo pozyskałyśmy informacje potwierdzające dobrą kondycję finansową w wypowiedziach samych osób badanych, a także ich nauczycieli. Pośrednio świadczą o tym także wskazywane sposoby spędzania wolnego czasu, wyjazdy wakacyjne, uprawianie drogiego hobby. Dodatkowo oceny sytuacji materialnej rodzin dokonałyśmy na podstawie wypowiedzi samych uczniów, np. „Mam dużo szczęścia, że żyję tu, a nie gdzie indziej i że mogę mieć tyle rzeczy, ile mam teraz”; „Mam dużo rzeczy i jestem z tego zadowolony [...] bo ja już wszystko mam”; „Mam wszystko, jestem szczęśliwy”; „Bardzo się cieszę z tego co mam więc nie wymagam więcej”.

Zdajemy sobie sprawę z tego, że przyjęte przez nas kryterium oceny kondycji finansowej rodzin jest niedoskonałe, ale rodzice badanych uczniów nie chcieli udzielać informacji dotyczących wysokości dochodów oraz innych wskaźników, które pozwoliłyby nam dokonać obiektywnej oceny statusu materialnego rodzin. O liczbie badanych zdecydowały także takie czynniki, jak: pisemne zgody rodziców na udział dziecka w badaniu oraz oddzielne zgody na nagrywanie rozmów, zgody dzieci na udział w badaniu.

Podsumowując, ostatecznie w badaniach wzięło udział 20 uczniów: 7 chłopców i 13 dziewczynek oraz ich wychowawcy¹⁷.

Metody i techniki badawcze

W badaniach wykorzystane zostały wywiady jako najczęściej stosowana metoda w badaniach jakościowych¹⁸. Były to wywiady mieszane – w części swobodne, a w części skategoryzowane. Z jednej strony, częściowo rozmowa prowadzona była według wcześniej

¹⁷ Zaskoczyła nas duża trudność w uzyskaniu zgód zarówno dyrektorów, jak i rodziców na udział dzieci w badaniach. Pomimo zapewnienia anonimowości osobom biorącym udział w badaniu oraz dokładnemu wyjaśnieniu procedury badawczej udało nam się uzyskać jedynie zgody trzech placówek.

¹⁸ U. Flick, *Projektowanie badania jakościowego*, PWN, Warszawa 2012, s. 137.

przygotowanych dyspozycji, zarysu scenariusza, a w części miała charakter swobodny. Pytania zadawano spontanicznie, wynikały z podążania za tokiem wypowiedzi osoby badanej. Były to wywiady jednorazowe. Po nawiązaniu kontaktu z osobą badaną i uzyskaniu jej zgody przeprowadzono wywiad twarzą w twarz. Badania przeprowadzone zostały na terenie szkoły, po obowiązkowych zajęciach dydaktycznych, w specjalnie przygotowanym pomieszczeniu, zapewniającym komfort psychiczny. Wszystkie rozmowy zostały nagrane.

Przeprowadzone zostały także wywiady swobodne z nauczycielami, które były poprzedzone uzyskaniem zgody na badania od dyrekcji szkoły, a także od rodziców każdego z dzieci, o którym chciałyśmy rozmawiać. Nauczyciele pytani byli o: osiągnięcia szkolne dzieci, stopień współpracy rodziców ze szkołą, a także o warunki materialne badanych uczniów.

Wyniki badań

Analiza transkrypcji przeprowadzonych wywiadów pozwoliła wyłonić „słowa klucze”, a następnie na ich podstawie uporządkować dziecięce marzenia w kategorii: b y ć, m i e ć, z m i e n i a ć, p o d r ó ż o w a ć. Zanim jednak przejdziemy do prezentacji marzeń należących do poszczególnych kategorii, przedstawimy charakterystykę środowiska wychowawczego w kontekście warunków stworzonych przez rodziców badanych dzieci.

Charakterystyka środowiska wychowawczego w kontekście dobrobytu materialnego

Wnikliwa analiza informacji uzyskanych od wychowawców klas badanych uczniów pozwoliła nam stwierdzić, że rodzice są zaangażowani we współpracę z nauczycielami, utrzymują z nimi stały kontakt, regularnie uczestniczą w zebraniach klasowych. Wszyscy wychowawcy zgodnie podkreślali wzorową współpracę z rodzicami uczniów biorących udział w badaniach. Nauczyciele wskazywali także, że rodzice chętnie angażują się w życie szkoły, organizację uroczystości oraz akcji społecznych podejmowanych przez uczniów. Ponadto rodzice wykazują duże zainteresowanie wynikami w nauce swoich dzieci, ściśle koresponduje to z naszymi spostrzeżeniami, że dla badanych dzieci priorytetem jest nauka. Uczniowie wykazują się systematycznością, pracowitością i dużą ambicją. Ciężka praca samych badanych oraz zaangażowanie ich rodziców przynosi wymierne rezultaty – uczniowie biorą udział w różnych konkursach, zajmując w nich wysokie pozycje, uzyskują także bardzo dobre wyniki z egzaminów. Generalnie, wszyscy badani uczniowie osiągają wysokie wyniki w nauce¹⁹.

---

¹⁹ Na podstawie nominacji nauczycieli okazało się, że 20% badanych uczniów osiąga celujące rezultaty w nauce, 60% wyniki bardzo dobre, 10% dobre i jedynie 10% badanych uzyskuje wyniki dostateczne.

Rodzice i nauczyciele, chcąc stymulować potencjał badanych dzieci, angażują je w zajęcia dodatkowe rozwijające ich zdolności i zainteresowania. Analiza pozalekcyjnej aktywności dzieci pokazała, że najchętniej wybierane są przez nie takie koła zainteresowań, jak: historyczne, teatralne, matematyczne, przyrodnicze i informatyczne. Dzieci uczestniczą także w różnych kursach językowych, dotyczy to: języka włoskiego, francuskiego, angielskiego. Wśród podejmowanych aktywności artystycznych najczęściej wybierane są: kurs grafiki i rysunku, zajęcia gry na gitarze, taniec, zajęcia w szkole muzycznej, zajęcia teatralne. Uczniowie poza standardowymi aktywnościami sportowymi takimi jak: basen, karate, treningi piłki ręcznej, nożnej, koszykówki, biorą udział w treningach wspinaczkowych, jazdy konnej, łucznictwa, rugby, a także zdobywają patenty żeglarskie czy przygotowują się do zawodów wyścigowych gokardami. Każde dziecko uczestniczy w kilku rodzajach kosztownych zajęć pozalekcyjnych.

Analiza marzeń badanych uczniów

Wszystkie marzenia badanych dzieci zostały podzielone na cztery kategorie: b y ć, m i e ć, z m i e n i a ć, p o d r ó ż o w a ć. Uznałyśmy, że warto byłoby przedstawić je w formie tabelarycznej. W tabeli 1 przedstawione zostały marzenia dzieci uporządkowane w kategorie. Uznałyśmy, że warto zaprezentować otrzymane wyniki z uwzględnieniem płci badanych, ponieważ widoczne są jakościowe różnice w marzeniach chłopców i dziewcząt.

Tabela 1. Zestawienie dziecięcych marzeń

Płeć	Kategorie marzeń					
	Być	Mieć	Zmieniać świat	Zmieniać otoczenie	Zmieniać siebie	
Chłopcy	architektem, inżynierem, informatykiem programistą, piłkarzem (trenując piłkę nożną), fryzjerem, trenerem piłki ręcznej (trenując piłkę ręczną), prawnikiem, informatykiem, programistą i stworzyć coś na światową skalę, <u>a także szczęścia w przyszłości.</u> zawsze być szczęśliwym, nigdy nie być smutnym, dobrze się bawić	zalożyć swoją firmę, która sprzedawałaby towary zagraniczne do Polski, a następnie je tutaj sprzedawała, mieć swoją posiadłość, winnicę, leżeć tam i nic nie robić, kupić wyspę na Karaibach albo Polinezji; mieć przyjaciół i nie być wyodrębnionym, kupić sobie replikę katan (miecz samurajski); mieć motor enduro	żeby był pokój na świecie i żeby nikomu nie działo się krzywda, żeby wszystkie nieszczęścia nie miały miejsca; wyobrażam sobie taki magiczny świat, idealny świat, myślę o różnych rzeczach, że tak powiem w wymiarze nicosiągalnym, magicznym	żeby moja rodzina była szczęśliwa i zdrowa; żeby moja ciocia, która zmarła wciąż była z nami, ale wiem, że to niemożliwe	marzę o rzeczach eks-tremalnych np. polatać helikopterem, skoczyć z jakiejś dużej góry do wody; spróbować nurkować z butlą; wyjechać na studia trenerskie do Hiszpanii – Barcelony albo Madrytu	Podróżować dużo podróżować np. do Japonii, Kambodży; zwiedzać inne kraje, poznawać świat, pojechać do Brazylili; zwiedzić Tajlandię Indii, Jerozolimę, Izrael; podróżuję dużo i bardzo to lubię; zwiedzać świat
Dziewczynki	zalożyć bloga o ubraniach, tworzyć kreacje, występować przed kamerą; zostać aktorką lub dziennikarką; zawodową tancerką; architektem, aktorką, projektantką wnętrz, śpiewać i z tego żyć; być aktorką; być naukowcem; <u>a także szczęścia w przyszłości.</u>	chciałabym, żeby mieć tak jak jest w mojej rodzinie; mieć dobrą, zdrową, dużą rodzinę; dużą rodzinę, dwoje dzieci, duży dom, fajnego męża, psa; piękne życie – rodzinę, dom, pracę, którą będę lubić, mieć ciekawy zawód, jak będę miała męża to żeby był dobry, kochający, żeby był	byłoby super, gdyby można się było przemieszczać do świata książek; żeby było tak, jak jest teraz, żeby nie zdarzyła się żadna katastrofa; żeby coś lepszego się stało na świecie, żeby ludzie nie załamali ziemi; żeby dzieci w Afryce miały co jeść i żeby nie musiały chodzić po wodę kilka kilometrów	żeby moi dziadkowie żyli, ale to się nie stanie niestety; żeby rodzice byli razem; żeby moja rodzina była szczęśliwa, żeby nikomu nie się nie stało, żeby moja mama była szczęśliwa; żeby moja rodzina była szczęśliwa, tak jak do tej pory	zmieniać siebie – co mogłabym zrobić, żeby uczyć się lepiej (robię plany dnia, zapisuję plany), chodzić na zajęcia plastyczne; startować w dużych zawodach jeździeckich (na swoim koniu); znów chodzić na taniec; nauczyć się dobrze dookoła świata	wrócić do Stanów Zjednoczonych; jeździć po różnych krajach i zbierać informacje (marzy o zawodzie dziennikarki); wyjechać do cieplejszych krajów i zobaczyć zwierzątka, które żyją pod wodą; polecieć na Grenlandię; do Kanady; Azji; wyjechać w podróż dookoła świata

Płeć	Kategorie marzeń				Podróżować
	Być	Mieć	Zmieniać		
			Zmieniać świat	Zmieniać otoczenie	
	być szczęśliwa; być szczęśliwa i zdrowa	<p>moim przyjacielem a nie tylko mężem, żebym mogła z nim chodzić do teatru, zwiedzać, coś mu pokazywać, żeby miał podobne zainteresowania do moich, żeby był moim przyjacielem;</p> <p>mieć zdrowe struny głosowe, w przyszłości kochającą się rodzinę, jak się rozslawię, żebym nie była po prostu skąpioną tylko na sobie;</p> <p>mieć psa, mieszkać w zacisznym miejscu, ale nie na odludziu; założyć/mieć hotel; mieć swojego kucyka wallyjskiego maści bulanej; drugiego psa (buldogą francuskiego); pracę wśród ludzi; duży dom, psa;</p> <p>mieć własnego konia, żeby móc robić postępy i jeździć na zawody;</p> <p>mieć swojego konia i swoją stadnię</p>		talent ^o lub pokazać gotowania; nurkować w najbliższym czasie na Majorce, nurkować pod lodem	

Analiza zawartości tabeli pokazuje, że kategoria marzeń „być” odnosi się do planów dotyczących wyboru przyszłego zawodu – tego, kim chcieliby zostać w przyszłości. Ponadto zawiera spontanicznie wypowiedziane deklaracje przez osoby badane o chęci bycia szczęśliwym w przyszłości. Chłopcy chcieliby zostać architektami, inżynierami, informatykami, piłkarzami czy prawnikami. Dziewczynki wybierały zawody związane z modą, występowaniem przed kamerą, ale także wyrażały chęć zostania naukowcem.

Kategoria marzeń „mieć” w przypadku chłopców koncentrowała się wokół wymiarów materialnych, a w przypadku dziewczynek wartości psychologicznych. Chłopcy chcieli mieć swoją firmę, posiadłość, wyspę, winnicę, replikę miecza samurajskiego, konkretny model motocykla. Dziewczynki deklarowały, że chciałyby mieć szczęśliwą rodzinę, piękne życie, fajnego męża, ciekawy zawód, dzieci, psa, konia.

W kategorii marzeń „zmieniać” pojawiały się trzy aspekty odnoszące się do różnych zakresów. Dlatego w jej ramach zostały wyodrębnione podkategorie: „zmieniać świat”, „zmieniać swoje otoczenie”, „zmieniać siebie”. Podkategoria marzeń „zmieniać świat” ma charakter idealistyczny z dużym komponentem altruistycznym. Chłopcy wymieniali: żeby był pokój na świecie i żeby nikomu nie działa się krzywda; żeby wszystkie nieszczęścia nie miały miejsca. Dziewczynki wskazywały m.in.: żeby dzieci w Afryce miały co jeść. Podkategoria „zmieniać swoje otoczenie” najczęściej odnosiła się do życia rodzinnego. Dzieci, wiedząc, że jest to niemożliwe, pragnęły odwrótu niektórych wydarzeń życiowych, np. ponownego scalenia rodziny, przebywania z dziadkami, cicią, którzy już nie żyją. Spontanicznie odnosili się także do poczucia bycia szczęśliwym i permanentnego zachowania tego stanu, „żeby moja rodzina była szczęśliwa tak jak do tej pory”. Ostatnia podkategoria „zmieniać siebie” w odniesieniu do chłopców dotyczy doświadczania ekstremalnych przeżyć, sprawdzania siebie w wyjątkowo trudnych warunkach, np. latanie helikopterem, skok z dużej wysokości do wody, nurkowanie. Dziewczynki natomiast chciałyby zmieniać siebie, doskonalić swoje umiejętności związane z uczeniem, rozwijaniem posiadanych talentów, np. uczęszczać na zajęcia plastyczne, startować w zawodach jeździeckich, uczestniczyć w konkursach tanecznych.

Ostatnia kategoria marzeń dotyczy „podróżowania” związanego z poznawaniem i zwiedzaniem świata. Tutaj zarówno chłopcy, jak i dziewczęta marzą o poznawaniu najdalszych zakątków świata, miejsc wyjątkowych i egzotycznych, np. Indii, Tajlandii, Grenlandii, Kambodży.

Wnioski z badań

Podsumowując uzyskane wyniki badań, można stwierdzić, że marzenia szóstoklasistów wychowywanych w środowisku o wysokim statusie materialnym głównie koncentrują się wokół wyboru zawodu oraz wykonywania go w przyszłości. Wymarzone zawody ściśle wiążą się z aktualnymi zainteresowaniami i realizowanym hob-

by. Interpretując to w świetle literatury przedmiotu, należy zauważyć, że marzenia pełnią tu funkcję planów na przyszłość, określają aspiracje, a także ukazują sposób, w jaki dzieci postrzegają rzeczywistość. W wypowiedziach badani wprost odnoszą się do bardzo dobrych warunków materialnych zapewnianych im przez rodziców, dzięki czemu mają możliwość realizacji drogich pasji i nietuzinkowych zainteresowań. Zawody, do których aspirują badani uczniowie, są bardzo prestiżowe, wymagają solidnej edukacji i ukończenia elitarnych uczelni. Chłopcy mają dość dobrze sprecyzowane marzenia dotyczące wyboru przyszłego zawodu. Plany dziewczynek w tym zakresie są mniej konkretne, a wskazywane ewentualne zawody dotyczą realizacji aktualnych zainteresowań.

Na kształt ujawnianych przez dzieci marzeń z całą pewnością wpłynęło zarówno środowisko domowe, jak i szkolne. Tworzą one szeroki wachlarz możliwości realizacji zainteresowań w ramach urozmaiconych i wyszukanych zajęć dodatkowych, kół zainteresowań. Środowisko edukacyjne stworzone w płatnych, prestiżowych szkołach silnie rozbudza aspiracje, uczy konsekwentnego dążenia do wyznaczonych celów, a także premiuje systematyczność.

Zaprezentowane w poszczególnych kategoriach marzenia badanych dzieci są ściśle powiązane z realizacją potrzeb wyższego rzędu. Dzieci wychowywane w środowisku dobrobytu materialnego nie wyrażają wprost marzeń związanych z posiadaniem pieniędzy. Na plan pierwszy wysuwają się te dotyczące zawodów związanych z zainteresowaniami, a drogie hobby wyrażają pośrednio potrzebę utrzymania wysokiego statusu materialnego. Dzieci wskazują na takie pasje, które są charakterystyczne dla rodzin żyjących w dobrobycie materialnym. Wychowywanie dzieci w takich warunkach implikuje ich chęć podróżowania, poznawania różnych zakątków świata. Podróże, o jakich marzą badani, wypływają z ciekawości poznawczej, ale zarazem odbiegają od standardów przejawianych przez ich rówieśników posiadających inny status materialny; destynacje podróżnicze często są nietuzinkowe, związane z odległymi krajami. Wysoki status materialny ujawnia się w przywoływanych marzeniach, choć nie bezpośrednio. Trzeba jednak podkreślić, że dla badanych dzieci bardzo ważne są też wartości niematerialne związane ze szczęściem własnej rodziny, a także altruistyczne i idealistyczne pobudki mające chęć zapewnienia szczęścia i dobrobytu innym ludziom i dzieciom na terenach objętych wojną, głodem i brakiem wody. Pojawiły się też marzenia związane ze świadomością ekologiczną, w których to dbałość o środowisko postrzegana jest jako dobro ogólnoludzkie. Tak jak jasno określiliśmy to we wprowadzeniu do niniejszego artykułu, nie badałyśmy dobrostanu psychicznego, natomiast niemal wszystkie dzieci badane spontanicznie deklarowały odczuwane poczucie szczęścia, doceniały znakomite warunki materialne zapewnione im przez rodziców. To poczucie subiektywnego dobrostanu psychicznego związane ze szczęściem implikuje chęć zapewnienia podobnych warunków swoim najbliższym w przyszłości. Mimo że badane dzieci dostrzegają swoją dobrą sytuację materialną, korzystają ze stworzonych im możliwości samorealizacji, analizując ich marzenia, trudno je

scharakteryzować jako „pokolenie nadmiaru”, które w wizji nakreślonej przez B. Matyjas „jak automaty powtarzają *chcę to mieć*, [...] które jeśli dostaną to czego tak bardzo pragną, nie czują się usatysfakcjonowani i wkrótce mają nowe żądania. Jeszcze, jeszcze, jeszcze. Wciąż więcej i więcej. Bez opamiętania, bez hamulców”²⁰.

Bibliografia

- Diener E., Lucas R.E., Oishi S., *Dobrostan psychiczny. Nauka o szczęściu i zadowoleniu z życia*, [w:] J. Czapiński (red.), *Psychologia pozytywna. Nauka o szczęściu, zdrowiu, sile i cnotach człowieka*, PWN, Warszawa 2005.
- Dymara B., *Dziecko w świecie marzeń*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 1999.
- Flick U., *Projektowanie badania jakościowego*, PWN, Warszawa 2012.
- Górniewicz J., *Rozwój i kształtowanie wyobraźni dziecka: porady dla rodziców i nauczycieli*, Wydawnictwo Naukowe Praxis-UAM, Warszawa-Toruń 1991.
- Matyjas B., *Dzieciństwo w kryzysie. Etiologia zjawiska*, Żak, Warszawa 2008.
- Ozimekowska V., *Złe wychowanie*, „Newsweek Polska”, 4.11.2004.
- Palska H., *Bieda i dostatek. O nowych stylach życia w Polsce końca lat dziewięćdziesiątych*, Wydawnictwo IFiS PAN, Warszawa 2002.
- Silverman D., *Interpretacja danych jakościowych*, PWN, Warszawa 2012.
- Singer J.L., *Marzenia dzienne*, PWN, Warszawa 1980.
- Sławecki B., *Znaczenie paradygmatów w badaniach jakościowych*, [w:] D. Jemielniak (red.), *Badania jakościowe. Podejścia i teorie*, PWN, Warszawa 2012.
- Such J., Szcześniak M., *Filozofia nauki*, WNUAM, Poznań 2006.
- Wojciechowska L., *Kreacje wyobrażeniowe własnej osoby i otaczającego świata u dzieci i młodzieży. Treściowa charakterystyka marzeń na jawie u dzieci w okresie średniego dzieciństwa*, [w:] L. Wojciechowska (red.), *Spostrzeżenie zjawisk świata społecznego przez dzieci, młodzież i młodych dorosłych*, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2003.
- Wojciechowska L., Wall N., *Marzenia dzienne a subiektywny dobrostan psychiczny dzieci z domu dziecka*, [w:] D. Borecka-Biernat (red.), *Poszukiwanie uwarunkowań zaburzeń w zachowaniu młodzieży w interakcjach społecznych*, Wydawnictwo Wałbrzyskiej Wyższej Szkoły Zarządzania i Przedsiębiorczości, Wałbrzych 2009.

---

²⁰ B. Matyjas, dz. cyt., s. 69.

Family material well-being and children's dreams in the context of psychological well-being

Abstract: The material well-being of the family is one of the aspects related to the concept of broadly understood holistic well-being, including psychological well-being. In the literature, the problem of childhood in crisis is often signalled under these terms: childhood of excess, candy childhood, generation of satiety. This inspired the authors of this article to check empirically what children who are raised in families of high economic status and whose material needs are satisfied excessively, dream of (wish for). The research presented in the article was carried out in the convention of qualitative research, using the interview method, among sixth grade students of private and public primary schools in Lodz.

Keywords: children's dreams, material well-being, psychological well-being

About the authors: Małgorzata Kierzkowska – PhD in social sciences in the discipline of pedagogy; care and educational pedagogue; graduate of the University of Lodz. Assistant professor at the Faculty of Educational Sciences at The Maria Grzegorzewska University in Warsaw. Her academic interests focus on: the situation of the child in the contemporary family, problems of the contemporary family, its transformations, dysfunctionality, as well as directions and forms of support.

Karolina Skarbek – PhD in social sciences in the discipline of pedagogy; psychologist; graduate of Warsaw University. She works as an adjunct at the Faculty of Educational Sciences at The Maria Grzegorzewska University. She conducts academic research in the field of mathematical giftedness in children, the learning process, and the diagnosis of children. In addition, she works as a psychologist in one of the psychological and pedagogical counseling centers in Warsaw, where she deals with the diagnosis and therapy of children, supporting parents and teachers.